

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

**Το portfolio ως εναλλακτικός τρόπος αξιολόγησης: Η περίπτωση μαθητή
προσχολικής ηλικίας στο φάσμα του αυτισμού.**

**The portfolio as an alternative way of assessing: The case of pre-school age
pupils in the autism spectrum.**

του/της
Ρίζου Αναστασία

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»

Η τριμελής επιτροπή:

1. ΔΡΙΓΚΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Διευθυντής Ερευνών και Ερευνητής Α' Βαθμίδας Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

2. ΛΟΥΚΕΡΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

3. ΤΑΒΟΥΛΑΡΗ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ

Συνεργάτιδα Ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

Αθήνα, 2019

Περίληψη

Η σύγχρονη παιδαγωγική αναδεικνύει τη σημασία της αξιολόγησης και την θεωρεί ως αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Βασική επιδίωξή της είναι η ουσιαστική ανατροφοδότηση ολόκληρης της διδακτικής πράξης. Κάθε εκπαιδευτικός οφείλει να χρησιμοποιεί τη αξιολογική διαδικασία με σκοπό να διαπιστώνει την πρόοδο των μαθητών, να ελέγχει την εκπλήρωση των διδακτικών στόχων καθώς και να εκτιμά τις προσωπικές του επιδόσεις. Αυτή η προσέγγιση της αξιολόγησης δεν καθίσταται δυνατή μέσα από την χρήση των παραδοσιακών μορφών.

Πιο συγκεκριμένα, η παραδοσιακή αξιολόγηση περιορίζεται στην ανάδειξη των «βαθμολογικών» επιτευγμάτων του μαθητή και αδιαφορεί για την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού έργου ή τις πραγματικές ανάγκες των μαθητών. Όλη η εκπαιδευτική κοινότητα εστιάζει στην απόκτηση «καλών βαθμών» θεωρώντας ότι αποτελούν το μοναδικό μέσο για μια αντικειμενική αξιολόγηση τόσο των μαθητών όσο και του δασκάλου. Το γεγονός αυτό ενισχύει την κυριαρχία ενός μοντέλου διδασκαλίας, το οποίο προβαίνει στην απομνημόνευση και συσσώρευση στείρων γνώσεων, στην επιβάρυνση των μαθητών με υπερβολικό φόρτο εργασιών και στην εκτίμηση της απόδοσής τους μέσω γραπτών δοκιμασιών.

Αυτές οι θεωρήσεις των παραδοσιακών μεθόδων που ουσιαστικά καταλήγουν να δημιουργούν παθητικούς δέκτες της γνώσης και υποστηρίζουν ότι «ένα πράγμα» ταιριάζει σε όλους, προκαλούν καταστροφικές συνέπειες στους μαθητές. Κάθε μαθητής απορρίπτεται αφού ο σεβασμός στις ατομικές διαφορές και στις ανάγκες του είναι ανύπαρκτος. Επίσης, μένουν αναξιοποίητα τα πραγματικά ταλέντα και οι ικανότητες του. Όλος ο μαθητικός πληθυσμός αντιμετωπίζεται ως μια μάζα που λειτουργεί με τα ίδια κριτήρια.

Εξαιτίας αυτών, γίνεται προσπάθεια απαλλαγής από την παραδοσιακή κουλτούρα της αξιολόγησης και στην εύρεση καλύτερων αξιολογικών προσεγγίσεων. Οι τελευταίες δομούνται πάνω σε νέες φιλοσοφικές βάσεις όπως την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευμένων στην αξιολόγηση τους, την προσωπική ανακάλυψη της γνώσης, τον καθορισμό λειτουργικών και πραγματικών στόχων, την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης καθώς και την αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων των μαθητών. Αυτές οι εναλλακτικές προτάσεις συμβάλλουν στην ανάπτυξη μιας αυθεντικής διδασκαλίας και μάθησης πρωτίστως και μετά στην αξιολόγηση της μάθησης (Βαρσαμίδου & Ρές, 2007)

Ένας από τις πιο διαδεδομένους τρόπους αυθεντικής αξιολόγησης είναι η μέθοδος του φακέλου εργασιών (portfolio assessment). Το χαρτοφυλάκιο αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο που βοηθά το μαθητή να παρατηρήσει την ανάπτυξη του, να ανακαλύψει τις δεξιότητες του, να αυτό - αξιολογηθεί και να προσδιορίσει τις σκέψεις, τις ανάγκες και τους στόχους του. Επίσης, η

εφαρμογή του φακέλου προωθεί την συνεργασία εκπαιδευτικού και γονιών καθώς αυξάνει τη συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία.

Αν και έχει εισπράξει θετικές κριτικές από τους εκπαιδευτικούς, δεν φαίνεται να υιοθετείται ως μέθοδος στην εκπαιδευτική πράξη. Αυτό δημιουργεί ακόμα πιο έντονο προβληματισμό αν αναλογιστεί κανείς και την τεράστια αύξηση των παιδιών με αυτισμό που φοιτούν στα εκπαιδευτικά ιδρύματα τα τελευταία έτη. Τα παιδιά με διαταραχή αυτιστικού φάσματος αποτελούν μια πληθυσμιακή ομάδα που απαιτεί μια εναλλακτική μορφή μάθησης, διδασκαλίας και αξιολόγησης.

Η παρούσα ερευνητική εργασία επιχειρεί, λοιπόν, να διαπραγματευθεί αυτή τη νέα εναλλακτική μορφή αξιολόγησης, το *Portfolio*, και επιδιώκει να μελετήσει τη χρήση του σε παιδί προσχολικής αγωγής που ανήκει στο φάσμα του αυτισμού. Στα πρώτα τρία κεφάλαια επιχειρείται η θεωρητική προσέγγιση του θέματος ενώ στα επόμενα τέσσερα κεφάλαια της εργασίας αναλύεται όλη η ερευνητική προσπάθεια.

Το **πρώτο κεφάλαιο** αναφέρεται στην διαταραχή του αυτιστικού φάσματος, στα αίτια εμφάνισης του συνδρόμου αυτού, στα κριτήρια που το περιγράφουν καθώς και τα ποσοστά εμφάνισής του στο πληθυσμιακό σύνολο. Επίσης, σκιαγραφείται το αναπτυξιακό προφίλ των παιδιών προσχολικής ηλικίας με αυτισμό παρουσιάζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.

Το **δεύτερο κεφάλαιο** οριοθετεί την έννοια της εναλλακτικής αξιολόγησης στην διδασκαλία και εκθέτει τις υποσχέσεις της για την σύγχρονη παιδαγωγική πρακτική.

Το **τρίτο κεφάλαιο** μελετά την εναλλακτική μέθοδο του portfolio, αναλύει τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αυτού του εργαλείου καθώς και τον τρόπο εφαρμογής του σε παιδιά στο αυτιστικό φάσμα.

Το **τέταρτο κεφάλαιο** αποτελεί το εισαγωγικό μέρος της έρευνας και περιλαμβάνει τη δήλωση του ερευνητικού προβλήματος, την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας καθώς και τον προσδιορισμό του σκοπού της έρευνας.

Το **πέμπτο κεφάλαιο** παρουσιάζει διεξοδικά όλα τα ερευνητικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν για την πραγματοποίηση της ερευνητικής διαδικασίας.

Το **έκτο κεφάλαιο** αναπτύσσει τα στάδια του σχεδιασμού καθώς και τις απαιτήσεις δημιουργίας ενός φακέλου σε μαθητή με αυτισμό και προβάλλει τα αποτελέσματα από την πρακτική εφαρμογή του.

Το **έβδομο κεφάλαιο** επιχειρεί την συνολική αποτίμηση της έρευνας, εκφράζοντας τα γενικά συμπεράσματα όλης της ερευνητικής απόπειρας.

Abstract

Modern pedagogy highlights the importance of evaluation and considers it an integral part of the educational process. Its main aim is to provide substantial feedback to the whole teaching process. Each teacher has to use the evaluation process to see the progress of students, to control the fulfillment of the teaching objectives, and to appreciate his / her performance. This approach of evaluation is not possible through the use of traditional forms.

More specifically, the traditional evaluation is limited to highlighting student achievements and is indifferent to the effectiveness of the educational work or the actual needs of the pupils. The entire educational community focuses on acquiring "good grades", considering that they are the only means for an objective evaluation of both students and the teacher. In that way, it reinforces the predominance of a teaching model that memorizes and accumulates stellar knowledge, the burden on students of workload and the assessment of their performance through joint competitions.

These considerations of traditional methods that mostly end up building passive receivers of knowledge and claiming that "one thing" fits in all, cause disastrous consequences for students. Each student rejected as respect for individual differences and needs is non-existent. Also, his true talents and abilities are untapped. All student population treated as a mass that operates on the same criteria.

Because of this, an attempt is made to get rid of the traditional culture of evaluation and to find better evaluative approaches. The latter based on new philosophical foundations such as the active participation of trainees in their assessment, the personal discovery of knowledge, the definition of functional and real goals, the development of critical thinking as well as the exploitation of all the potential of the pupils. These alternative suggestions contribute to the development of authentic teaching and learning first and foremost in the evaluation of learning (Varsamidou & Ress, 2007).

One of the most popular ways of authentic assessment is the portfolio assessment method. A portfolio is a valuable tool that helps the student observe his / her development, discover his or her skills, evaluate it, and identify his / her thoughts, needs, and goals. Also, the implementation of the file promotes co-operation between teachers and parents as it increases their participation in the learning process.

Although it has received positive criticism from teachers, it does not seem to be adopted as a method in educational practice. This raises even more concern when considering the considerable increase in autistic children attending educational institutions in recent years. Children with autistic spectrum disorder are a population group that requires an alternative form of learning, teaching, and assessment.

The present research attempts to negotiate this new alternative form of assessment, the Portfolio and seeks to study its use in a pre-school child belonging to the autism spectrum. In the first three chapters, the theoretical approach has been attempted, and the whole of the research effort is analyzed in the next four chapters of the paper.

The first chapter refers to the autistic spectrum disorder, the causes of this syndrome, the criteria that describe it, and its incidence in the population. It also outlines the developmental profile of pre-school children with autism presenting their specific characteristics.

The second chapter outlines the notion of alternative evaluation in teaching and exposes its promises to modern pedagogical practice.

The third chapter studies the alternative method of the Portfolio, analyzes the advantages and disadvantages of this tool and how it is applied to children in the autistic spectrum.

The fourth chapter is the first part of the research and includes the statement of the research problem, the review of the literature, and the identification of the purpose of the study.

The fifth chapter presents in detail all the research data gathered for the realization of the research process.

The sixth chapter develops the design stages and the requirements for creating a dossier for a pupil with autism and outlines the results from its practical application.

The seventh chapter attempts the overall evaluation of the research, expressing the general conclusions of the entire research attempt.

Βιβλιογραφία

- Autism.org.(2017). Recognising autism – National Autistic Society. Ανακτημένο 15/3/2019, από <https://www.autism.org.uk/professionals/teachers/recognising-autism.aspx>
- Autism Speaks. (2019). DSM-5 Criteria. Autism Speaks. Ανακτημένο 15/3/2019, από <https://www.autismspeaks.org/dsm-5-criteria>
- Black, P., & William, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education*, 5(1), 7–74.
- Boyle, C. A., Boulet, S., Schieve, L. A., Cohen, R. A., Blumberg, S. J., Yeargin-Allsopp, M., et al. (2011). Trends in the prevalence of developmental disabilities in US children, 1997--2008. *Pediatrics*, 127(6), 1034–1042.
- Browder, D. M., Spooner, F., Algozzine, R., Ahlgrim-Delzell, L., Flowers, C., & Karvonen, M. (2003). What We Know and Need to Know about Alternate Assessment. *Exceptional Children*, 70(1), 45–61. doi:10.1177/001440290307000103
- Carothers, D. E., & Taylor, R. L. (2003). The Use of Portfolios for Students with Autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 18(2), 125–128. doi:10.1177/108835760301800206
- Creswell, J. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση της Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. Μετφ. Ν. Κουβαράκου. Επμ. Χ. Τσορμπατζούδης. Αθήνα: ΕΛΛΗΝ.
- Dietel, R. J., Herman, J. L., & Knuth, R. A. (1991). What does research say about assessment. *North Central Regional Educational Laboratory*, 1–16.
- Duffy, M. Lou, Jones, J., & Thomas, S. W. (1999). Using portfolios to foster independent thinking. *Intervention in School and Clinic*, 35(1), 34–37.
- Fernell, E., Hedvall, Å., Norrelgen, F., Eriksson, M., Höglund-Carlsson, L., Barnevik-Olsson, M., et al. (2010). Developmental profiles in preschool children with autism spectrum disorders referred for intervention. *Research in Developmental Disabilities*, 31(3), 790–799. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2010.02.003>
- Fish, W. W. (2008). The IEP Meeting: Perceptions of Parents of Students Who Receive Special Education Services. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 53(1), 8–14. doi:10.3200/psfl.53.1.8-14
- Flowers, C., Ahlgrim-Delzell, L., Browder, D., & Spooner, F. (2005). Teachers' Perceptions of Alternate Assessments. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30(2), 81–92. doi:10.2511/rpsd.30.2.81

- Fombonne, E. (2003). Epidemiological surveys of autism and other pervasive developmental disorders: an update. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33(4), 365–382.
- Gelfer, J. I., & Perkins, P. G. (1998). Focus on Young Children. *TEACHING Exceptional Children*, 31(2), 44–47. doi:10.1177/004005999803100207
- Gena, A., Papadopoulou, E., Loukrezi, S., & Galanis, P. (2007). The play of children with autism: Theory, Assessment and Research on treatment. Στο L.B. Zhao *Autism Research Advances*, Nova Science Publishers.
- Genesee, F. (1994). President's message: Assessment alternatives. *TESOL Matters*, 4(5), 2.
- Ghasemtabar, S.N., Hosseini, M., Fayyaz, I., Arab, S., Naghashian, H., & Poudineh, Z. (2015) Music therapy: An effective approach in improving social skills of children with autism. *Advanced Biomedical Research*, 4, 157. DOI: 10.4103/2277-9175.161584
- Gilman, D. A., Andrew, R., & Rafferty, C. D. (1995). Making assessment a meaningful part of instruction. *NASSP Bulletin*, 79(573), 20–24.
- Hancock, R. C. (1994). "Alternative Assessment and Second Language Study: What and Why?" *ERIC Digest*, 1-7
- Huerta-Macias, A. (2002). Alternative assessment: Responses to commonly asked questions. *Methodology in Language Teaching*, 338–343.
- Kantzer, A.-K., Fernell, E., Gillberg, C., & Miniscalco, C. (2013). Autism in community pre-schoolers: Developmental profiles. *Research in Developmental Disabilities*, 34(9), 2900–2908. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2013.06.016>
- Kim, Y.-G., Angell, M. E., O'Brian, M., Strand, K. H., Fulk, B. M., & Watts, E. H. (2006). Relationships Among Teachers' Perspectives, Self-Reported Practices, and Concerns Related to an Alternate Assessment System. *Teacher Education and Special Education: The Journal of the Teacher Education Division of the Council for Exceptional Children*, 29(2), 83–97. doi:10.1177/088840640602900201
- Kleinert, H. L. (2001). An Introduction to Alternate Assessment. *Assessment for Effective Intervention*, 26(2), 57–60. doi:10.1177/073724770102600209
- Kleinert, H., Green, P., Hurte, M., Clayton, J., & Oetinger, C. (2002). Creating and Using Meaningful Alternate Assessments. *TEACHING Exceptional Children*, 34(4), 40–47. doi:10.1177/004005990203400406
- Kogan, M. D., Blumberg, S. J., Schieve, L. A., Boyle, C. A., Perrin, J. M., Ghandour, R. M., et al. (2009). Prevalence of parent-reported diagnosis of autism spectrum disorder among children in the US, 2007. *Pediatrics*, 124(5), 1395–1403.
- Lafi, T. (2016). Alternatives in Assessment. Ανακτημένο 12/3/19, από https://www.academia.edu/25264065/ALTERNATIVES_IN_ASSESSMENT

- Lee Heward, W. (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες: Μια εισαγωγή στην ειδική εκπαίδευση*. Μετφ. Λυμπεροπούλου, Χ., Επιμ. Δαβάζογλου, Α., Κόκκινος Μ.Κ. Εκδόσεις: Τόπος.
- Lennard – Brown, S.(2004). *Αυτισμός. Θέματα Υγείας*. Μετφ. Νικολακάκη, Μ. Σαβάλλας.
- Melograno, V. J. (1994). Portfolio assessment: documenting authentic student learning. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 65(8), 50–61.
- Micklo, S. J. (1997). Math portfolios in the primary grades. *Childhood Education*, 73(4), 194–199.
- Phillips, W., Gómez, J. C., Baron-Cohen, S., Laá, V., & Rivière, A. (1995). Treating People as Objects, Agents, or “Subjects”: How Young Children With and Without Autism Make Requests. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36(8), 1383–1398. doi:10.1111/j.1469-7610.1995.tb01670.x
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Μετφ. Β. Νταλάκου, Κ. Βασιλικού. Επιμ. Κ. Μιχαλόπουλου. Αθήνα: Gutenberg.
- Rogers, S. J., Ozonoff, S., & Maslin – Cole, C. (1993). Developmental Aspects of Attachment Behavior in Young Children with Pervasive Developmental Disorders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32(6), 1274–1282. doi:10.1097/00004583-199311000-00023
- Rutter, M.(1990). *Νηπιακός Αυτισμός. Σύγχρονες Αντιλήψεις και Αντιμετώπιση*. Μετφ. Καραντάνος, Γ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Seitz, H., & Bartholomew, C. (2008). Powerful Portfolios for Young Children. *Early Childhood Education Journal*, 36(1), 63–68. doi:10.1007/s10643-008-0242-7
- Stockall, N., & Smith, R. E. (2013). Alternative Assessment Portfolios for Students with Intellectual Disabilities: A Case Study. *Exceptionality*, 21(3), 127–146. doi:10.1080/09362835.2013.771557
- Stockall, N., Dennis, L. R., & Rueter, J. A. (2014). Developing a Progress Monitoring Portfolio for Children in Early Childhood Special Education Programs. *TEACHING Exceptional Children*, 46(3), 32–40. doi:10.1177/004005991404600304
- Thompson, S. A., & Baumgartner, L. (2008) Exploring Portfolios in the Elementary Classroom with Students with Disabilities/Exceptionalities: Timely or Time-consuming?. *Exceptionality Education International*, 18, 148-165. Retrieved from <https://ir.lib.uwo.ca/eei/vol18/iss3/6>
- Volkmar, F. R., Szatmari, P., & Sparrow, S. S. (1993). Sex differences in pervasive developmental disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 23(4), 579–591. doi:10.1007/bf01046103
- World Health Organisation. (2017). Autism spectrum disorders. Ανακτημένο 18/3/19, από <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders>

- Απτεσλής, Ν., Μητροπούλου, Ε., Τσακπίνη, Κ. *Εργαλείο Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης για Παιδιά με Αυτισμό*. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: www.specialeducation.gr
- Αρβανίτης, Ν. (2007). [Ο φάκελος υλικού \(portfolio\) ως μέσο εναλλακτικής και αυθεντικής παιδαγωγικής αξιολόγησης του μαθητή](#), *Επιστημονικό Βήμα*, 6. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: https://sdoukakis.files.wordpress.com/2010/10/an_portfolios.pdf, ανακτημένο στις 23/8/18
- Βαρσαμίδου, Α., & Ρέξ, Γ. (2007). [Αυθεντική αξιολόγηση/ αξιολόγηση βάσει φακέλου: Μια δυναμική & ευέλικτη αξιολογική πρόταση στην υποχρεωτική εκπαίδευση](#), 2ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Γλώσσα, Σκέψη και Πράξη στην Εκπαίδευση, 19-21 Οκτωβρίου 2007, Ιωάννινα. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: https://sdoukakis.files.wordpress.com/2010/10/va_rg_portfolios.pdf, ανακτημένο στις 23/8/18
- Γεωργούσης, Π. (1998). *Η Αξιολόγηση των μαθητών με βάση το φάκελο υλικού: portfolio assessment. Μια νέα τάση στην εκπαιδευτική αξιολόγηση*. Αθήνα: Δελφοί.
- Κακανά, Δ.,Μ., & Σιμούλη, Γ.(Επιμ.) (2008). *Η προσχολική εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα: Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές πρακτικές*. Επίκεντρο
- Κάκουρος, Ε., Μανιαδάκη, Κ. (2006). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων: Αναπτυξιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δάρδανος.
- Καλαντζή – Αζιζί, Α., Σοφianoπούλου, Α. (2016). *Γνωσιακή – Συμπεριφορική Θεραπεία παιδιών και εφήβων*. ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ. Πεδίο.
- Καραμπατζάκη-Δημητρίου, Ζ. (2010). *Θέματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πάραλος.
- Κασσωτάκης, Μ. (2003). *Η αξιολόγηση της επιδόσεως των μαθητών*. Θεωρητικές προσεγγίσεις & πρακτικές εφαρμογές. Γρηγόρης, Αθήνα.
- Καψάλης, Α., & Χανιωτάκης, Ν. (2011). *Εκπαιδευτική Αξιολόγηση*. Θεσσαλονίκη. Αφοί Κυριακίδη
- Κόνσολας, Μ.Ν. (2010). [Η αξιολόγηση των νηπίων στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης: Μια προσέγγιση με βάση το φάκελο εργασιών του μαθητή \(portfolio\)](#), 10ο Πανελλήνιο Μετεκπαιδευτικό Συνέδριο Παιδαγωγών Προσχολικής Ηλικίας, Θεσσαλονίκη 15 – 17 Ιανουαρίου 2010 με θέμα: «Η αξιολόγηση και η έρευνα δράσης, σημαντικά εργαλεία για την ποιότητα και την ανανέωση των παιδαγωγικών πρακτικών». Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <https://sdoukakis.files.wordpress.com/2011/03/mk.pdf>, ανακτημένο στις 23/8/18
- Κουλουμπαρίτση, Α., & Ματσαγγούρας, Η. (2005). Ο φάκελος εργασιών του μαθητή (portfolio): Η Αυθεντική Αξιολόγηση στη Διαθεματική Διδασκαλία. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 7, 1-10. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: https://sdoukakis.files.wordpress.com/2010/10/ka_mh_portfolios.pdf , ανακτημένο στις 23/8/18

- Κυπριωτάκης, Β.Α.(1995). *Τα αυτιστικά παιδιά και η αγωγή τους*. (2^η έκδοση). Ηράκλειο.
- Λουκέρης, Δ., Μαντάς, Π., & Μέλλα, Α. (2010). [Το χαρτοφυλάκιο επιδόσεων και δραστηριοτήτων του μαθητή \(portfolio\) ως εναλλακτικός τρόπος αξιολόγησής του](https://sdoukakis.files.wordpress.com/2010/10/ld_mr_ma_portfolio.pdf), *Μέντορας*, 12, 77-86. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: https://sdoukakis.files.wordpress.com/2010/10/ld_mr_ma_portfolio.pdf, ανακτημένο στις 23/8/18
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2004). *Αναλυτικά Προγράμματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Α.Π.Σ.)*. Αθήνα.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2004). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.)*. Αθήνα.
- Ρεκαλίδου, Γ., Ζάνταλη, Θ., & Σοφιανίδου, Μ. (2010). [Η αξιολόγηση στο Νηπιαγωγείο. Πιλοτική εφαρμογή ενός Σχεδίου Αξιολόγησης και Αυτοαξιολόγησης με βάση τον Φάκελο Εργασιών](https://sdoukakis.files.wordpress.com/2011/05/gr_tz_ms.pdf). *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 16, 22-38. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: https://sdoukakis.files.wordpress.com/2011/05/gr_tz_ms.pdf, ανακτημένο στις 23/8/18
- Συριοπούλου-Δελλή, Κ.Χ.(2016). *Εκπαίδευση και ειδική αγωγή ατόμων με Διαταραχή Φάσματος Αυτισμού*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Τσιάντης, Γ. (Επιμ.). (2001). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Εκδόσεις Καστανιώτη.
- ΥΠΕΠΘ. Δειγματικό εκπαιδευτικό υλικό για την εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Αθήνα. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/ΔΕΙΓΜΑΤΙΚΟ%20ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ%20ΥΛΙΚΟ%20ΓΙΑ%20ΤΗΝ%20ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗ%20ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ%20ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ.pdf> ανακτήθηκε στις 20/9/18
- Φωτιάδου, Τ. (2001). Το Portfolio ως μέσο ανάπτυξης δεξιοτήτων των μαθητών: Μια πρόταση. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 5, 128-139. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: https://sdoukakis.files.wordpress.com/2010/10/ft_portfolio.pdf, ανακτημένο στις 23/8/18